

Veszprém megye földrajzi nevei IV. A Veszprémi járás című mű bemutatása*

1. Jelentős állomásához érkezett a 38 évvel ezelőtt, 1962-ben indult országos helynévgyűjtési és - kiadási programunk, a napokban jelent meg ugyanis, és vehettük kézbe Veszprém megye földrajzi neveinek IV., záró kötetét, amely a volt Veszprémi járás mutatóval ellátott névanyagát tartalmazza, és amely ugyanolyan egységes szempontok szerint készült, mint a korábbiak (I. A Tapolcai, II. A Pápai, III. Az Ajkai járás földrajzi nevei, vö. még Zala, Somogy, Heves, Vas, Komárom, Baranya megye földrajzi nevei, illetőleg Győr-Moson-Sopron, Szolnok, Bács-Kiskun megye megjelent járási kötetei). Ez az öröndetes tény azzal magyarázható, hogy már a Zala megyei gyűjtés kérdőívét – a nagy elődök, Révész Imre, Pesty Frigyes, Jankó János, Szabó T. Attila, Lőrincze Lajos, Benkő Loránd, Kázmér Miklós, Inczefi Géza és mások műveinek a tanulságait szem előtt tartva – úgy sikerült összeállítanom Végh Józsefnek, a munkálatok tudományos irányítójának és megtervezőjének, valamint Papp Lászlónak a közreműködésével (vö. Zala megye földrajzi nevei. 9), hogy az elmúlt közel négy évtizedben lényeges változtatást nem kellett végrehajtanunk. Vonatkozik ez a debreceni KLTE Magyar Nyelvészeti Tanszéke által irányított Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei gyűjtemény megjelent öt járási kötetére is, noha ők eltekintenek a földfelszín és a művelési ágak rövidítésétől, illetőleg a járási kötetek végére nem állítanak össze betűrendes név- és névelemmutatót. Alapvető célkitűzésünk helyesnek bizonyult: a felhasználás során megbizonyosodott, mind az egybegyűlt névanyag, mind a nevekhez kapcsolódó gazdag település- és művelődéstörténeti közlések nemcsak a nyelvtudomány kincsesbányája, de a rokon tudományoké (néprajz, helytörténet, kartográfia stb.) is. Így van ez még akkor is, ha a régészeti adalékok csak figyelemfelhívó szerepet töltenek be. Mindezeket azért hangsúlyozom, mert úgy is meg lehet egy tudományos vállalkozást tervezni, hogy olyan magas szintű szakmai (dialektológiai, kartográfiai stb.) követelményeket támasztunk a napi tanítással, könyvtárosi, közművelődési, lelkeszi stb. tevékenységgel elfoglalt tanítóink, tanáraink, könyvtárosaink, lelkeszeink elé, amelyeknek jószerével csak a hivatásos kutatók tudnak eleget tenni, nem pedig a sok esetben egyszeri gyűjtőmunkára vállalkozó kollégáink, illetőleg főiskolai, egyetemi hallgatóink. Névtani szempontból viszont a teljes szóbeli (népi), illetőleg az 1850-es évektől, a jobbágyfelszabadítást követő

* Elhangzott Veszprémben, az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban 2000. augusztus 18-án.

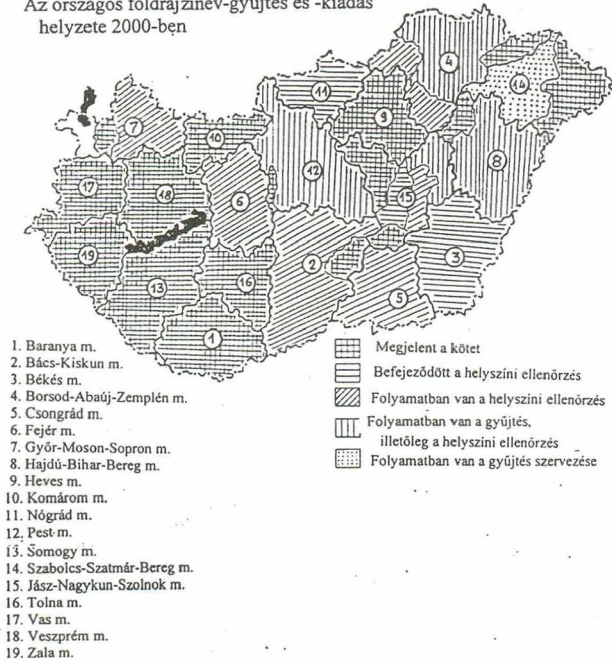
úrbbéri földrendezéstől ugyancsak a teljes írásbeli (kataszteri) névanyag össze-
gyűjtésére, kijegyzésére törekedtünk, valamint PESTY FRIGYES múlt századi
gyűjteményének a közlésére. Mindezek mellett az 1978-tól 1981-ig megjelenő
Magyarország földrajzinév-tára II. sorozat (szerkesztette FÖLDI ERVIN. Kartográ-
fiai Vállalat, Bp.) megyei térképeinek a névanyagát is felhasználtuk, vagy úgy,
hogy bedolgoztuk őket köteteteinkbe (pl. Baranya megye földrajzi nevei), vagy
úgy, hogy csak megkérdeztük adatközlőinket, ismerik-e, használják-e ezeket a
szakszerűen lokalizált neveket (bővebben I. HEGEDŰS ATTILA, Helynévgyeztetés
a Földmérési és Távérzékelési Intézetben. MND. 100. 109–15). A két névhasz-
nálati terület módszeres és következetes elkülönítését mindvégig elvégeztük, és
természetesen a jövőben is elvégezzük. Ugyanígy elkülönítettük egymástól a ve-
gyes nemzetiségű településeinken a magyarok és a nem magyarok (németek,
szlovákok, szerb-horvátok) által adott, illetőleg használt neveket. A nem magyar
neveket is ugyanolyan gondossággal jegyeztük le, mint a magyar neveket, sőt
germanista, szlavista szakemberek (Hadrovics László, Hutterer Miklós, Gerstner
Károly, Sipos István és mások) szíves közreműködésével külön is ellenőriztettük.
Köteteink természetesen külföldre is eljutnak, megtudhatják belőlük, milyen
nyelvjárási köntösben élnek például a horvát helynevek, ezeket ugyanis nem érte
el a XIX. századi horvát nyelvújítás. A magyarországi német nyelvjárások hazai
kutatói pedig azt állapították meg, hogy ezek a dialektusok maguk is keverék-
nyelvjárások, több német népcsoport (bajor, frank, sváb) összeötvöződésének,
egymásra hatásának az eredményei, illetőleg hogy a fenti fő nyelvjárásoknak nem
tisztá, hanem magyarországi változatai. Ezeknek a változatoknak a tüzetes, min-
den egyes volt német, illetőleg volt vegyes településre kiterjedő vizsgálatához kí-
nálnak helynévgyűjteményeink mással nem pótolható, megbízható anyagot, nem
is szólva a párhuzamos helynévadás kérdéseinek vizsgálatáról

2. Ha az itt bemutatott sematikus térképvázlatra tekintünk, láthatjuk, mely me-
gyékben, illetőleg járásokban jelentek meg a tudományos kutatás és az oktatás
számára a kötetek. (A gyűjtési és a helyszíni ellenőrzési munkálatok jelenlegi ál-
lásáról most nem szólok, csak szemléltetem, jóllehet e vállalkozás elsődleges
célja nem a névanyag közzététele, hanem annak megmentése.)

a) Nyomtatásban, a települések bel- és külterületi térképével, betűrendes hely-
név-, illetőleg névelemmutatóval ellátva megjelent a teljes Baranya megye két
kötetben (2332 lap, 236 település, 39 190 térképezett hely, a továbbiakban locus),
Heves megye négy kötetben (1108 lap, 118 település, 32 270 locus), Komárom
megye (494 lap, 79 település, 13 001 locus), Somogy megye (1174 lap, 253 tele-
pülés, 32 271 locus), Tolna megye (841 lap, 108 település, 19 114 locus), Vas
megye (839 lap, 231 település, 24 855 locus), Veszprém megye négy kötetben
(1891 lap, 232 település, 44 210 locus), Zala megye két kötetben (894 lap, 289
település, 26 980 locus).

b) A következő megyékben folyamatban van a kötetek megjelenése. Eleddig a
következők láttak napvilágot: Bács-Kiskun megye 1 járása (118 lap, 7 település,
2819 locus), Borsod-Abaúj-Zemplén megye Bodroghöz tájegysége, Sátoraljaúj-
hely városa és Sárospatak határa (713 lap, 22 település, 5751 locus), Győr-Moson-

Az országos földrajzinév-gyűjtés és -kiadás
helyezete 2000-ben

-Sopron megye 1 járása (108 lap, 19 település, 1982 locus), Hajdú-Bihar megye 1 járása (50 lap, 7 település, 1269 locus), Jász-Nagykun-Szolnok megye 2 járása (462 lap, 29 település, 14 353 locus), Pest megye Csepel-szigete (333 lap, 12 település, 2860 locus), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 5 járása (2317 lap, 123 település, 17 880 locus), Csongrád megye 3 városa (Hódmezővásárhely, Makó, Szentés és környéke 649 lap, 4267 locus). Az itt előszámlált kötetek 14 323 lapján hazánk 1767 településének – az egyes, korábban elkészült, illetőleg megjelent kötetek (vö. KÁZMÉR MIKLÓS: *Alsó-Szigetköz földrajzi nevei*. Bp. 1957., INCZEFI GÉZA: *Szeged környékének földrajzi nevei*. Bp. 1966. stb.), továbbá kisebb faluk külterületi neveit most nem számolva – 284 072 térképezett nevet olvashatjuk. De mivel a térképezett nevek (locusok) számának körülbelül másfélszerese a különböző (hangtani, alaktani, lexikális) változatoknak a száma, ezekkel, valamint a nem magyar nevekkal együtt mintegy 700 ezer szóbeli és írásbeli (kataszteri, hivatalos belterületi) név olvasható megjelent gyűjteményeinkben. Hogy valamennyire érzékeltessem, mekkora összefogásra volt és van szükség, összeszámtoltam, a megjelent nyolc megye névanyagát 1636 munkatársunk gyűjtötte össze a települések határának a bejárásával, adatközlők közreműködésével. (A gyűjtőknek és a helyszíni ellenőrzést végző nyelvész szakembereknek – a majdani közzevetőknek – csak Somogy, Veszprém és Zala megyében 3717 adatközlőt kellett kikérdezniök.)

3. Ha visszapillantunk a most megjelent kötet előzményeire, láthatjuk, hogy Veszprém megyében már 1968-ban Tungli Gyula vezetésével elindultak a mun-

kálatok az általa vezetett pápai ifjúsági honismereti szakkörben, ahol olyan kiváló diákok bontogatták szárnyaikat, mint Ács Anna és Hoffmann István. Körülbelül ugyanekkor kezdődött el a szervezőmunka a Tapolcai járásban is, Hadnagy László vezetésével. Az eligazító szakmai előadást is megtartottam, de vállalkozásunk nem vezetett eredményre mindaddig, amíg Varga Mária nem állt a munkálatok élére 1976-ban, aki ettől kezdve mind a mai napig fáradhatatlanul és nagy lelkesedéssel, kötetről kötetre egyre növekvő szakmai és szervezési tapasztalattal végezte munkáját. Igen jelentős része van tehát abban, hogy Veszprém megye 464 860 ha nagyságú területéről a már említett 44 210 térképezett helynév összegyűlt, ami azt jelenti, hogy 10,5 ha-ra esik egy-egy locus. Ha a locusok számát 1,5-del megszorozzuk, az így kapott 110 615 magyar, német és szlovák név önmagáért beszél. Az előttünk levő Veszprémi járás 16 233 térképezett helye meghaladja Komárom megyéét, és megközelíti Tolna megyéét, jelentősen gazdagítva névtudományi, település- és művelődéstörténeti ismereteinket. Szakszerű összegyűjtésükben 66 munkatársunk működött közre. Név szerint azért nem említem meg egyiket sem, mert nem szeretnék igazságtalan lenni, nevük ott olvasható a mű elején.

a) Köteteink elsősorban névtudományi források, következésképpen kiaknázásuk, a nevek módszeres és rendszerező vizsgálata nyelvészeti stúdium. De a nyelvészek sok esetben a nevek keletkezésmódját az azokhoz fűződő objektív közlések figyelembevételével tudják csak megnyugtató módon megfejtetni. Például a *Fehér-föld*-féle nevek kétféle módon is keletkezhetnek: vagy egy jelenlegi tulajdonosának nevéből, vagy a szappangyártás alapanyagának a hamuzsírforrásra utaló közszavából. A motiváció kutatása tehát már az anyaggyűjtéskor elengedhetetlen. A RÓNAI BÉLA által mintaszerűen összeállított 255 lapos betűrendes helynévmutató névelemekre bontva is tartalmazza a névtár valamennyi nevét, ezáltal a lexikális vizsgálódás mellett az alaktani kutatásokat is jelentősen megkönnyíti, amire kitűnő példa HOFFMANN ISTVÁN a *Helynevek nyelvi elemzéséről* írt könyve (Debrecen. 1993.). A lexikális vizsgálatoknak másik nélkülözhetetlen eszköze a VARGA MÁRIA által készített földrajzi nevek értelmező szójegyzéke, amelyben például a kny.-i *forrás* mellett egyes településeken azonos jelentésben feltűnik a *forráskút*, a *csurgó* és a *bugyogó* is, de hiányzik a Zalában járatos *kiskút*. A *horog* mély utat jelöl, a *metsző* fűrészelésre alkalmas vízimalmot, a *vadföld* a vadak számára beültetett, bevetett területet, de a *vadparlag* már a sík, köves, műveletlen terület neve. Ezekből a példákban is nyilvánvaló szójegyzékeink igen fontos szerepe. Mindezek mellett megemlítem még, hogy köteteinkbe a nevek fonematikus lejegyzésben kerültek, tehát nem fosztottuk meg őket nyelvjárási köntösüktől, de ugyanakkor a hangtani finomságokat nem jelöltük. Jelöltük viszont a zárt *ë*-t, a magánhangzók hosszúságát, rövidségét, valamint a hasonulás köznyelvitől eltérő eseteit (*Ödvenhódas* stb.). A köznyelvi helyesírásban a *ly*-nal írt hang értékét hangzásának megfelelően *j*-vel vagy *l*-lel írtuk le: *Méj árok* : *Mél árok*, *Gója kűső* : *Góla-vőgy* stb. Nem részletezem tovább, de azt meg kívánom jegyezni, hogy köteteink segítségével az *e*-zés, *ö*-zés, *ë*-zés eseteit hazánk egész területére kiterjedően, teljes sűrűségű kutatópont hálózaton meg lehet majd vizsgálni, amire

BALOGH LAJOS szerkesztőtársam eddig megjelent kitűnő tanulmányai például és magas mércéül szolgálnak. Az efféle vizsgálatokra azért vállalkozhatnak nyelvjáráskutatóink, mert megjelent kötetekben egyetlen név sincs, amelyet ne két ember hallott volna: a gyűjtő és a nyelvész szakember, a közzétévő, akiknek munkáját még a szerkesztők is átvizsgálták.

b) Ugyanez vonatkozik a XIX. századtól közölt kataszteri térképek neveire is, amelyeket nagyobb részben Somfai Balázs, Varga Mária és Tungli Gyula jegyezték ki a levéltárakban, illetőleg a járási földhivatalokban.

c) PESTY FRIGYES már említett múlt századi gyűjteményének neveit és a hozzájuk fűződő adalékokat Molnár Emma, Rajczi Pál, Rozs András és Varga Mária írta ki a Veszprém Megyei Levéltárban, akik felhasználták – a szerző szíves engedelmével – NAGY ISTVÁN olvasatát is. A PESTY-anyag neveit a kötetek közzétévői, Ács Anna, Csepregi Istvánné, Gerstner Károly, Györffy Györgyné, Harmath István, Hoffmann István, Király Lajos, Lakossy Judit, Rónai Béla, Szelestey Ibolya, Tungli Gyula, Varga Mária és Vitányi Borbála szembesítették mind a kataszteri, mind az élő névanyaggal, és ezáltal a névélettani kutatásokhoz is igen becses adatokat nyújtottak. Áldozatos, sok töredelemmel járó közzétévői munkájukat ezúton is megköszönöm. Itt kívánom megjegyezni, PESTY gyűjteményét – noha Veszprém és Zala megyében meglehetősen töredékes – elsősorban a megyék helytörténéseinek az érdekét szem előtt tartva, érdemes lenne külön kötetben, kötetekben is megjelentetni. Az élőnyelvi gyűjtéseket is elősegítve eddig megjelent Békés megye (közzeitette Jankovics B. Dénes, a továbbiakban csak a közzétévők neve), Bereg megye (Mizser Lajos), Bihar megye (Hoffmann István és Kis Tamás), Fejér megye (Párniczky Józsefné), Hont megye (Bognár András), Komárom megye (Pastinszky Miklós és Sárjai Szabó Éva), Külső-Szolnok megye (Bognár András), Pest-Pilis-Solt megye (Bognár András), Sátoraljaújhely és Sárospatak, valamint környékük (Kováts Dániel), Tolna megye (Gaál Attila és Köhegyi Mihály) és Ugocsa megye helynévtára (Mizser Lajos). Sajtó alatt van Szabolcs és Szatmár megye (Mizser Lajos) anyaga. Előkészületben Közép-Szolnok, Máramaros és Zemplén megye gyűjteménye, mindhárom Mizser Lajos teszi közzé.

d) A nyelvészek mellett néprajzosaink és folkloristáink is bőséges anyagot találnak az egyes települések nevéhez fűződő néphagyományok vizsgálatához, illetőleg a falucsúfolók rendszerezéséhez. Például Nagyesztergár nevének az a népi eredete, hogy egy Nagy Eszter nevű leány szerelmi bánatában beleölte magát a Gál nevű patakba. Olaszfaluban sok sertést tartottak, s az ólacról előbb *Ólasfalunak*, majd *Olaszfalunak* nevezték. A Mátyás királyhoz fűződő néphagyomány újabb keletkezésű lehet, mert Pesty Frigyes még nem jegyezte le az általunk közölt Tés nevére vonatkozó történetet: Mátyást fölbosszantották a környezetében lebzselő udvari emberek, akiket felszólított, azonnal takarodjanak az erdőre fát vágni. Ők csak álltak és bámultak. Ekkor sorra vette őket, s mindegyikre rámutatott, mondván: *tés is, tés is*. Háságypuszta (ma Hárskút része) nevéhez is Mátyás-hagyomány fűződik, ahol is egy hársfából készített ágyon pihent meg a király. Nem nehéz felismerni a vándormotívumot, akárcsak Gyulafirátót nevének egyik népi magyarázatában. A falu előljárósága úgy határozott, hogy az útban levő

templomot arrébb kell tolni. A bíró ködmönével kijelölte az új helyet, majd elkezdték tolni. Nagy-nagy erőlködés után a bíró megnézte, elérte-e a megjelölt helyet, de közben a ködmönt nem látta a helyén, és így kiáltott: hé, álljanak meg, vissza, *rátótuk!* (A ködmönt ugyanis a falu cigánya közben ellopta.) Veszprém nevének magyarázata Gizella királynéhoz kapcsolódik, aki a székesegyház építetése közben pénzzavarba került. Levetette magáról a drága prémekkel ékes ruháját, és „*Vessz prém!*” szavakkal a templomépítésre adományozta, nevet adva egyben a városnak.

e) A Varga Mária kezdeményezte falucsúfolók gyűjteménye tovább gazdagodott a Veszprémi járás kötetével. A teljesség igénye nélkül szemelgessünk az egybegyűlt anyagból! Bakonyánán *Vidámok*nak hívják a bakonyoszlopiakat, mert leggyakoribb lónév náluk a *Vidám*. A lókétiak a porvaiakat *Porvaer Veichherziger*ként emlegetik sértődékenyséjük miatt. Szóláshasonlattal találkozunk a kajáriak csúfolásakor: *adjuk meg a módját, mint a kajáriak a csikóherelésnek!* Története: Ki akarták herélni a csikót, de herelés közben eltörött a lába. Amint az ilyenkor szokás, agyonlőtték, de utána azért kiherélték. A várpalotaiak csúfolására szolgáló szóláshasonlat (*Hajt, mint a palotai meszes*) egyszerűbb formában köznyelvi szóláshasonlattá vált: *hajt, mint a meszes*. Falusorolókban különösen gazdag a kötet. Sóly: *Litér, mit ér, Szentistván még annyit sem ér, Vilonyába kár a kenyér, ez a kis Sóly száz annyit ér*. Ugyanez Királyszentistvánon így járja: *Litér, mit ér, Vilonya semmit sem ér, a kis Szentistván a legtöbbet ér*. A veszprémi falusoroló már egyik települést sem kíméli: *Litér, mit ér, Kádárta még annyit sem ér, Vilonya a legtöbbet ér, mert az útból is kitér*. Megyeszerte is előfordul az a vándor falusoroló, amelyet a Veszprémi járás több településén (Szentgál, Berhida, Nemesvámos, Szentkirályszabadja) is feljegyeztek: *Akit Kovácsin meg nem lopnak, Berhidán meg nem vernek, Ősiben meg nem csúfolnak, az elmehet a világ végére*.

f) Indulásunkkor, a zalai munkálatok tervezésekor azt sejtettük ugyan, hogy több elpusztult település neve és pontos helye dülönévként előkerül majd, de hogy annyi, amennyit a zalai kötet segítségével VÁNDOR LÁSZLÓ „A Mura-völgy magyarországi szakaszának településtörténete” (Bp. 1972. Kézirat), HORVÁTH JOLÁN „Az Alsó- Zalavölgy és környéke őskori településtörténete” (Bp. 1970. Kézirat) és MÜLLER RÓBERT „Régészeti terepbejárások a göcseji »szegek« vidékén” (Zalaegerszeg, 1971) című tanulmányában azonosított, nem kis meglepetés volt számunkra. A fenti dolgozatok eredményének az összegezéseként TORMA ISTVÁN régész azt írja, hogy „Behatóbb elemzés nélkül is mintegy 100 olyan falu helye határozható meg a Zala megyei földrajzi nevek segítségével, amelyeknek fekvését Csánki egyáltalán nem vagy csak hozzávetőlegesen ismerte. Ez a szám önmagában is érzékelteti a földrajzi nevek fontosságát. (MNy. 71. (1975), 449). TORMA arra is felhívta a figyelmünket, hogy különösen érdeklődjünk a régi *Szentegyházát* sok helyen felváltó *Templom* és a vele alakult összetételek településtörténeti hagyományai felől, mert a falutól távol fekvő *Templom* név helyén például Dötkön, Becsehelyen, Oltárcon és másutt a régészeti terepbejárások során megtalálták a régi, elpusztult középkori templomok nyomait. Hasonló módon bi-

zonyosodott be, hogy a beleznai *Na cirkviscse* dűlőben az adatközlő, illetőleg a gyűjtő kollégánk által megjelölt helyen állt a középkorban a Szentháromság-templom. Hasonló a helyzet a várral és származékaival: „a hozzájuk fűzött magyarázatból minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy valóságos várnak vagy erődítménynek vélt középkori objektumot jelöl” (TORMA i. h.) az a 39 adat (*Várdomb, Törökvár, Gradiscse, Pogányvár* stb.), amely a zalai kötetben található. Közülük a *Pogányvár* kivétel nélkül a középkornál régebbi eredetű földvárra utal. GYÖRFFY GYÖRGY hatalmas művét, „Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza” Veszprém és Zala megyei fejezetét legjobb tudomásom szerint SOLYMOSI LÁSZLÓ és ZSOLDOS ATTILA írja, és kezükön bizonyára beszédessé válnak az efféle nevek.

g) Föltétlenül szólnom kell a nevek mögött levő ipartörténeti értékekről is. A már említett mutató révén sok-sok olyan helynéven (*Mészégető, Mészégető kemencék, Mészshordó út, Fehér földes-gödör, Hamvas, Hamvasi-árok, Hamuház, Nagy-Kalamász, Öreg-Kalamász, Kis-Kalamász, Téglaház, Téglaszín* stb.) akad meg a szemünk, amelyek olyan újabb tanulmányok megírására kínálnak bőséges adatot, mint amilyenek Baranya, Somogy, Tolna és Zala megye földrajzi neveinek ipartörténeti vonatkozásairól születtek Pesti János, Király Lajos, Rónai Béla és Markó Imre Lehel tollából (vö. Kutatások a gazdasági és a társadalmi élet szolgálatában. Szerkesztette BABICS ANDRÁS. Szekszárd. 1976).

4. A közel három évtizedes tudományos programunk nem valósulhatott volna meg Veszprém megye áldozatvállalása és erkölcsi támogatása nélkül, éppen ezért a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, valamint a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében is köszönetünket fejezzük ki azoknak a megyei és volt járási testületeknek, amelyek nemcsak felkarolták, de hathatósan elősegítették ezt a forrásfeltárást és - kiadást. Noha a járási kötetek bevezetőjében nyomtatásban is megjelent azoknak a támogatóinknak a neve, akik hivatali kötelességükön túlmenően is segítségünkre voltak, itt is megemlítem őket: Aladi Gusztáv, Dreiszinger József, Gáspár János, Giay Frigyes, Jambrich Ernő, Káli Csaba, Koncz Józsefné, Molnár Attila, Navracsics Tibor, Szabóné Baán Beáta, Szakál Józsefné, Timár Vera, Veisz Endre, Veres D. Jenőné, Zongor Gábor. Szerencsés választás volt az egykori megyei vezetésnek az Eötvös Károly Megyei Könyvtárnak bázisintézményül való kijelölése, mert mind Varga Béla korábbi igazgató és gazdasági helyettese, Keller Antal, mind a jelenlegi igazgató, Halász Béla és gazdasági helyettese Rédl József, Balogh Ferencnével egyetemben nemcsak intézményi háttérrel, de otthont is adott az e munkában résztvevőknek. Végezetül megemlítem Frisch Ilona szakszerű tipográfiai, Fiasné Komjáty Erzsébet gondos nyomdai munkáját, továbbá Varga Ágnes pontos és tetszetős térképázatait.

Munkájukat hálásan megköszönjük, nevüket szívesen megjegyezzük.

ÖRDÖG FERENC